

Varsel om stridsåtgärder på svensk arbetsmarknad 2011–2015

Fjärde, reviderade upplagan. Denna upplaga avser varsel om stridsåtgärder åren 2011-2015.
Läs mer på www.svensktnaringsliv.se/fragor/konfliktregler

Förord

Svensk arbetsmarknad beskrivs ofta som fredlig, med hänvisning till det relativt låga antalet konfliktdagar. Men frågan är vilka slutsatser det går att dra av att vi har ett relativt fåtal *utbrutna* konflikter.

Att avtal har träffats utan konflikt döljer ofta det faktum att redan varslet, eller varslen, om stridsåtgärder har haft stora skadeverkningar. Även hot om varsel har vanligen negativa effekter. Om den varslade konflikten inte bryter ut är konsekvensen att arbetsmarknaden med tillgängliga mått beskrivs som fredlig. I själva verket kan företagens konkurrensförmåga – förutsättningarna för jobben – ha skadats.

Måttet konfliktdagar behöver därför kompletteras med andra mått för att få en bild av hur hot med konfliktvapnet används på arbetsmarknaden. Svenskt Näringsliv har granskat alla varsel om stridsåtgärder på svensk arbetsmarknad åren 2011 till och med 2015. Denna rapport redovisar resultatet av denna granskning. Analysen visar att det har förekommit varsel om strejk, blockad och andra stridsåtgärder i en omfattning som ger anledning att ifrågasätta det fredliga intryck som Medlingsinstitutets, MI:s, officiella statistik förmedlar.

MI konstaterar i årsrapporten avseende 2015 att det är svårt att objektivt fastställa verkningarna av varsel. Myndigheten har tidigare påpekat att det borde vara intressant för arbetsgivarorganisationerna att redovisa effekterna av varslade stridsåtgärder. Denna rapport är ett försök att ge just en sådan fördjupad bild av varslen och deras skadeverkningar. Materialet som läggs fram här ska således inte uppfattas som kritik mot Medlingsinstitutets redovisning, utan som ett försök att hörsamma en uppmaning om att ge ett komplement till etablerade mått sett ur företagets perspektiv.

Det är väl känt att näringslivet verkar i hård internationell konkurrens. Det gäller inte enbart industrin, utan även exempelvis handeln där e-handeln blir alltmer internationell. Det gör lagerhållningen konkurrensutsatt på ett helt annat sätt än tidigare. Ett varsel om strejk eller blockad kan i sig riskera kundrelationer och företagets förmåga att producera varor eller utföra tjänster under en lång tid.

2015 var ett år med mycket få förhandlingar om nya kollektivavtal på arbetsmarknaden. Fyra varsel om stridsåtgärder lades i samband med pågående förhandlingar mellan kollektivavtalsparter. Däremot förekom det 25 varsel om stridsåtgärder angående sympatiåtgärder eller i tvister med enskilda företag. Vi har inte räknat de varsel om stridsåtgärder som gällde krav på tecknande av kollektivavtal.

Till det globaliserade svenska näringslivets förutsättningar hör konfliktregler som har varit oförändrade i decennier. Det utnyttjas av vissa fackförbund. Det behövs en debatt om detta är rimligt och hur det påverkar kollektivavtalens innehåll.

Stockholm i februari 2016

Peter Jeppsson

Vice VD, Svenskt Näringsliv

Innehåll

Förord	1
Sammanfattande slutsatser	3
En bakgrund om mått på fredligheten på arbetsmarknaden	5
Medlingsinstitutet har medling i fokus	6
Varsel om stridsåtgärder 2011-2015	9
Metod	9
Antal varsel 2011-2015	10
Växande andel sympativarsel	11
Fackförbunden som varslar mest	12
Skada av varsel	19
Metod för värdering av varsels skadeverkningar	19
Skadeverkningar av varsel	21
Källor	23

Sammanfattande slutsatser

Statistik och exempel i denna rapport visar att varsel om strejker och andra stridsåtgärder förekommer ofta på svensk arbetsmarknad. Med en begränsning till fackliga varsel från fackförbund som tecknar kollektivavtal, alltså exklusive Hamnarbetarförbundet, Lokförarföreningen och SAC, läggs i snitt nästan tre varsel varje månad under de fem granskade åren.

Många av dessa varsel leder inte fram till utbruten strejk – vilket krävs för att de ska noteras i Medlingsinstitutets årliga redovisningar av förlorade arbetsdagar på grund av arbetsmarknadskonflikter. Men det är vanligt att varslen ändå orsakar skador – redan under varseltiden. Förlorad försäljning, försämrad konkurrenskraft och direkta kostnader för att förbereda en hotande konflikt är typiska effekter. På så sätt avskräcker varslen från konflikt.

Även om företag och branscher kortsiktigt klarar att anpassa sina verksamheter till enstaka fackliga varsel om stridsåtgärder, är det allvarligt när det utvecklas en kultur av återkommande konfliktvarsel mot företagen. Det skadar relationerna och förtroendet mellan parterna. Det har varit fallet med vissa LO-förbund, främst Byggnads.

När ett – eller flera – fackliga varsel om stridsåtgärder överlämnas tidigt i förhandlingsprocessen, utan att reella försök har gjorts att lösa frågor vid förhandlingsbordet, vittnar det om låg tilltro till partssystemets funktion. Likaså är tilltron till parternas förmåga inte särskilt hög när varsel läggs trots att en förhandlingslösning finns inom räckhåll.

Det är en myt att det finns en styrkebalans mellan parterna som leder fram till välavvägda avtal. Det beror på att facken utan egna kostnader kan varsla om konflikter som redan i varselstadiet har oproportionerligt stora effekter. Under medling träffar parterna sedan avtal med lösningar som sällan blir tillräckligt bra. Konsekvensen kan bli följdkonflikter och rättstvister – men också att företag inte vill omfattas av kollektivavtal.

Återhållande i fackens konfliktbenägenhet är risken för arbetslöshet, att kostnadsökningarna gör att företagen säger upp medlemmarna. Det gäller i de internationellt konkurrensutsatta företagen – och där har det gemensamma intresset av konkurrenskraftiga företag lett till samarbetsformer som Industriavtalet. Men i branscher där kostnadsökningar traditionellt har kunnat vältras över på kunderna har den fackliga motivationen till återhållsamhet varit mindre. Samtidigt har medarbetarna i de företagen ofta nyckelfunktioner som gör företagen sårbara för konflikter. Detta gäller inte minst de konflikttrabbade företagens kunder - som ofta är industrin och det indirekta målet för stridsåtgärderna.

Det finns många fackförbund som sällan eller aldrig varslar om konflikt. En mer individualiserad syn på medlemmen och på lönesättning är sannolikt en förklaring. Fackförbund som Jusek får inte den medieuppmärksamhet som en konflikt ofta ger, men medlemskapet värderas uppenbarligen på andra sätt eftersom förbundet växer. Att varsla om konflikt tycks av vissa fack ses som en styrkesignal till medlemmarna. Frågan bör ställas om det är den långsiktigt bästa medlemsvården.

Varsel om sympatiåtgärder är mycket illa sedda av arbetsgivarna. Värdet av arbetsfreden devalveras och planeringsförutsättningarna rubbas. Utländska konkurrenter drabbas inte av motsvarande stridsåtgärder eftersom de är förbjudna i flertalet länder. Dessutom är det svårt att förstå varför företag i en bransch ska dras in i en konflikt som ett fackförbund driver i en annan bransch. Vissa LO-förbunds frekventa bruk av sympativarsel visar även det hur låg tilltron är till att parter skulle kunna förhandla självständigt utifrån sina förutsättningar.

De många varslen om stridsåtgärder på svensk arbetsmarknad är anmärkningsvärda. Den svenska arbetsmarknadsmodellen med kollektivavtal bygger på att avtalens innehåll är balanserat och återspeglar parternas intressen. Detta är knappast fallet i dag. Denna rapport syftar till att med nya mått visa att arbetsmarknaden är mindre fredlig än vad som ofta påstås. Hur detta påverkar avtalens innehåll och företagens konkurrensförmåga bör vara föremål för fortsatt belysning och diskussion.

En bakgrund om mått på fredligheten på arbetsmarknaden

Det vanligaste måttet för att fånga konfliktnivån i relationerna mellan parterna på arbetsmarknaden är antalet förlorade arbetsdagar till följd av konflikt, ”konfliktdagar”. Måttet är den etablerade metoden för internationella jämförelser av arbetsmarknadsrelationer. Konfliktdagar är emellertid ett bristfälligt mått på konfliktkostnader. Antalet konfliktdagar vittnar inte heller om huruvida det råder balans mellan parterna.

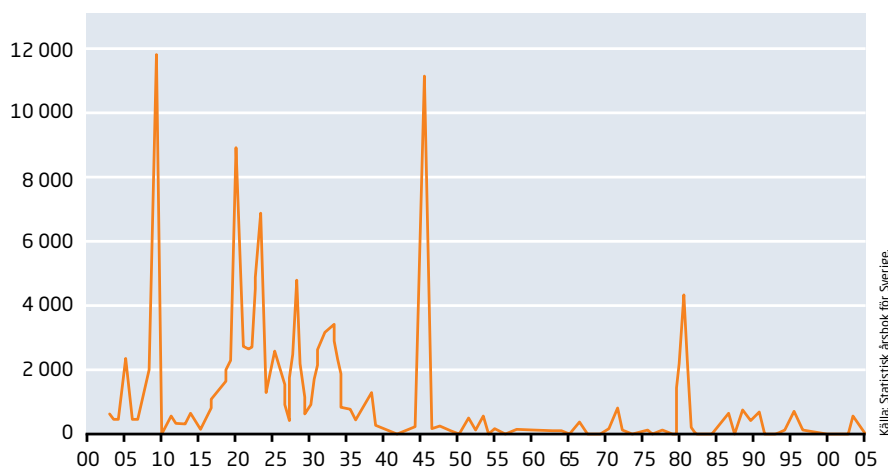
När kostnaden för konflikt blir så hög för arbetsgivarparten att avtal träffas under varselperioden noteras få konfliktdagar. I själva verket kan få konfliktdagar beteckna motsatsen till fredlighet, nämligen en fullständig obalans mellan parterna. Den vedertagna bilden att få konfliktdagar är ett tecken på en väl fungerande arbetsmarknad behöver problematiseras på ett helt annat sätt än vad som hittills har varit fallet.

Under 2014 förlorades 3 450 arbetsdagar till följd av konflikt enligt Medlingsinstitutets statistik. Under 2015 förlorades 234 arbetsdagar på grund av konfliktåtgärder. Året var ur avtalssynpunkt ett mellanår. De senaste årens låga antal strejkdagar är i linje med den nivå som etablerats efter 90-talskrisen.

Kontrasten mot antalet konfliktdagar under 80-talet är tydlig. Under 80-talet noterade Sverige 7,2 miljoner konfliktdagar, varav storkonflikten 1980 stod för hela 4,5 miljoner dagar.

Företagens känslighet för störningar har ökat kraftigt sedan dess. Numera är inte endast industrin internationellt konkurrensutsatt. Kvalificerade tjänster kan utföras oberoende av geografiska gränser. Ett annat exempel på ökad internationell konkurrens är e-handeln som fortsätter att växa, med 16 procent det tredje kvartalet 2015.

Figur 1. Antal förlorade arbetsdagar i tusental 1903-2005 i lovliga konflikter.

Förlorade arbetsdagar till följd av strejk eller lockout var vanligare förr. Senaste decennierna märks storkonflikten 1980 som orsakade 4,5 miljoner förlorade arbetsdagar. 2003 förlorades 0,6 miljoner dagar när Kommunal strejkade.

Det finns dock andra sätt att mäta konfliktnivån på arbetsmarknaden än genom att registrera antal konfliktdagar. Medlingsinstitutet noterar om nya avtal sluts i tid, det vill säga innan de gamla löpt ut. Om så inte skett inträder avtalslöst tillstånd, vilket innebär att det inte finns någon fredsplikt och att varsel om stridsåtgärder kan läggas. MI har efter de senaste årens större avtalsrörelser rapporterat om fler avtalslösa tillstånd än tidigare. En stor andel av avtalsområdena på arbetsmarknaden ingår också avtal i tidsnöd, sett till antalet anställda som omfattas av avtalen.

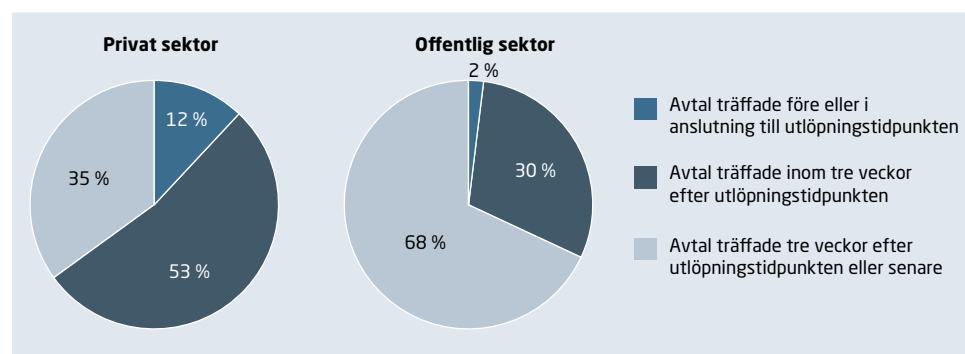
Figur 2. Uppgörelser i förhållande till utlöpnings tidpunkt i procent av antal anställda.

Uppgörelser	2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015
På utlöpnings tidpunkten eller tidigare	67	23	72	37	9	42	88
Inom tre veckor efter utlöpnings tidpunkten	5	15	10	32	46	15	12

Källa: Medlingsinstitutet 2016.

Detta mått visar på svårigheter att komma överens mellan parterna på arbetsmarknaden. Även detta mått har brister, eftersom konsekvenserna av att vara avtalslös kan variera mycket mellan olika branscher. Det är dock tydligt att konfliktnivån på arbetsmarknaden kan och bör mätas med flera olika mått för att ge en rättvisande bild av konsekvenser och kostnader för arbetsgivarna.

Figur 3. Tidpunkt för avtal tecknade 2013 räknat i procent av antalet anställda.

Källa: Medlingsinstitutet 2014.

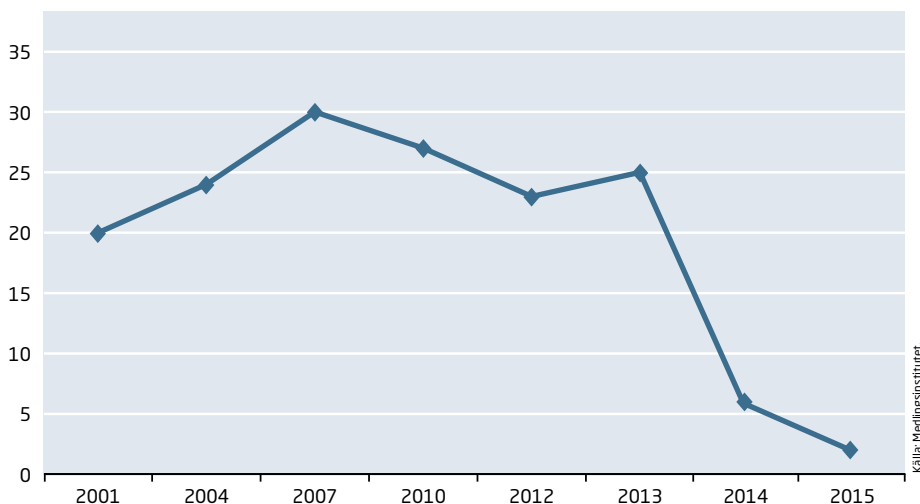
Det finns dock många enskilda fall av stridshandlingar på arbetsmarknaden som inte ger stort genomslag i något av Medlingsinstitutets mått på konfliktnivån. I en rapport Svenskt Näringsliv publicerade 2008, *En konfliktfri avtalsrörelse?*, redovisas 19 exempel på varsel och stridsåtgärder under avtalsrörelsen 2007. De ger en bild av hur vissa fackförbund använder stridsåtgärder på ett sätt som fräter på förtroendet mellan parterna.

Medlingsinstitutet har medling i fokus

Vid varsel om stridsåtgärder på arbetsmarknaden kan Medlingsinstitutet tillsätta medlare – antingen på parternas begäran eller på myndighetens egna initiativ. Detta regleras i MBL, lagen om medbestämmande i arbetslivet. Vid hot om stridsåtgärder från arbetstagarföreträdare som normalt inte ingår kollektivavtal – Syndikalisterna och Svenska Hamnarbetarförbundet – brukar MI inte tillsätta medlare.

Medling i tvister mellan parter på arbetsmarknaden är en kärnuppgift för Medlingsinstitutet. I MBL, 46 § står att ”För medling i arbetstvister mellan å ena sidan en arbetsgivare eller arbetsgivarorganisation och å andra sidan en arbetstagarorganisation finns Medlingsinstitutet.” MI:s redovisningar av konfliktläget på arbetsmarknaden i myndighetens årsrapporter fokuserar följdriktigt på antalet medlingar.

Figur 4. Medlingar i förbundsförhandlingar.

Antalet medlingar av Medlingsinstitutet i förhandlingar om nya kollektivavtal mellan förbundsparter under de år under 2000-talet då avtalsrörelserna har haft ungefär samma omfattning. 2014 och 2015 var antalet medlingar 6 respektive 2, men avtalsförhandlingarna var mycket begränsade.

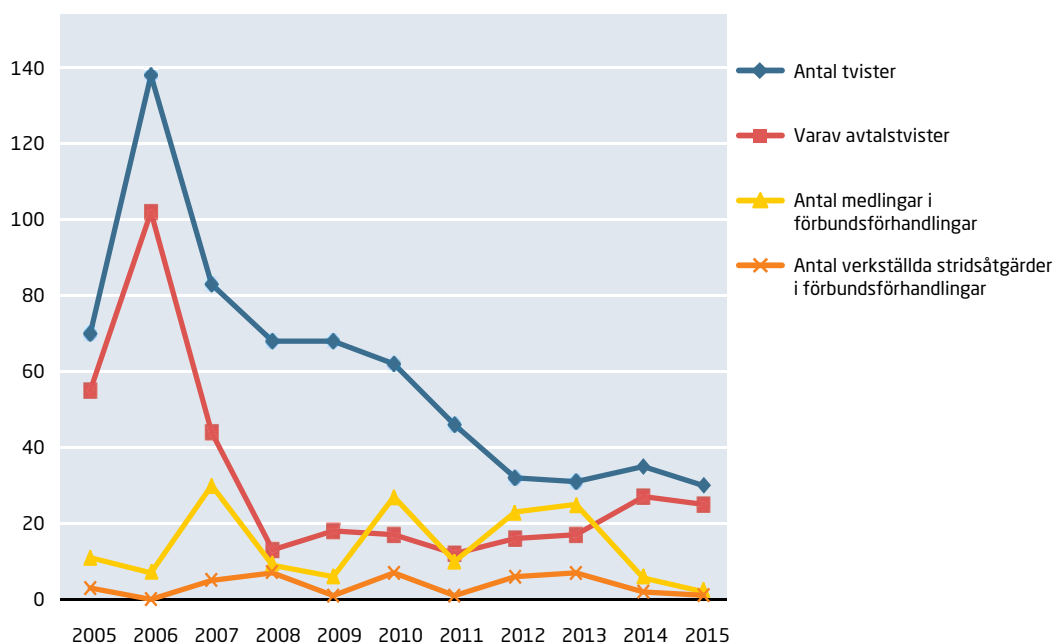
I en och samma tvist – och vid en och samma medling – kan det förekomma flera varsel. Men MI räknar i första hand antalet tvister med varsel – inte antalet varsel i sig. Därför är antalet varsel fler än antalet tvister med varsel. Enligt MI förekom det 25 tvister i förbundsförhandlingar på arbetsmarknaden 2013 – antalet varsel om stridsåtgärder var betydligt fler. Under 2014 noterades endast sex medlingar i förbundstvister och 2015 blev det bara två stycken. MI konstaterar i årsskriften om 2014 att ”Det går knappast att säga att det har varit en avtalsrörelse under 2014. Ett högst begränsat antal förbundsavtal har träffats.” Och i årsrapporten för 2015 noterade MI att ”2015 kan betraktas som ett mellanår på arbetsmarknaden”.

Även när Medlingsinstitutet sammanfattar förekomsten av sympatiåtgärder är utgångspunkten medlingsärenden och den tvist som medlingarna har att hantera.

Ur företagens perspektiv – rimligen också ur ett samhällsperspektiv – är det mer angeläget att fokusera på att avtalen inte ger arbetsfred. Arbetsgivarparter från vitt skilda områden på arbetsmarknaden hotas med och varslas om stridsåtgärder trots att de har gällande kollektivavtal. För den bransch som utsätts för ett varsel om sympatistrejck utan att ens vara part i den ursprungliga tvisten är det hotet allvarligt i sig. För de berörda företagen som varslas om sympatistrejck är det inte relevant att föras samman med primärkonflikten i en annan bransch i statistiken över konflikter på arbetsmarknaden.

MI redovisar också svensk och internationellt jämförande statistik över antalet förlorade arbetsdagar på grund av stridsåtgärder. I brist på andra internationellt jämförbara mått är det vanligt att lyfta fram just antalet konflikt dagar.

Figur 5. Antalet tvister på arbetsmarknaden 2005-2015.

Antalet tvister på arbetsmarknaden 2005–2015 enligt MI:s årsrapporter 2007–2015. Syndikalisternas tvister ökade 2006 för att sedan minska. Antalet medlingar och verkställda stridsåtgärder i förbundsförhandlingar har legat på en jämnare nivå.

Med antalet konfliktdagar i fokus framstår det som rimligt att som MI sammanfatta läget på svensk arbetsmarknad som i huvudsak fredligt. Måttet konfliktdagar fångar emellertid inte konfliktläget på arbetsmarknaden fullt ut i en situation där internationellt konkurrensutsatta företag knappast kan låta en konflikt gå så långt att produktionen eller tjänsteleveranserna störs eller helt stoppas. Det är detta denna rapport vill belysa.

Konflikt inom handeln hotade stoppa pappersbruk

Att stänga ner en stor fabrik tar flera dagar. Om leveranser som ska gå från fabriken hindras måste produktionen stoppas, när det inte finns lagringsmöjligheter på plats.

I april 2012 varslade Svenska Pappersindustriarbetareförbundet, Pappers, om stridsåtgärder mot flera pappersbruk anslutna till Skogsindustrierna. Det var ett sympativarsel med Handelsanställdas förbund i deras konflikt med Svensk Handel. Handels krävde löneökningar och så kallad jämställdhetspott enligt LO-samordningens krav, det vill säga utöver industrins normerande avtal.

Pappers medlemmar skulle blockera leveranser till vissa handelsföretag. Varslet gällde Metsä Tissues pappersbruk Katrinefors, Pauliström och Nyboholms samt SCA:s bruk i Lilla Edet. Dessa tillverkar hygienprodukter som ska levereras direkt till handeln. För pappersbruken som varslats om blockad innebar hotet att de var tvungna att börja en tidsödande planering för en stängning av bruken och mellanlagring av varor. Ytterligare nio sympativarsel lades av andra fackförbund till stöd för Handels primärkonflikt. Varslen blåstes av när Handelsanställdas förbund och Svensk Handel träffade avtal.

Varsel om stridsåtgärder 2011-2015

I det förra avsnittet har vi visat att måttet förlorade arbetsdagar till följd av konflikt inte är tillräckligt för att beskriva konfliktnivån i relationerna mellan parterna på arbetsmarknaden. Vi har också visat att Medlingsinstitutet fokuserar på antalet medlingar eller tvister, inte på antalet varsel om stridsåtgärder som kan förekomma i och avgöra en tvist på arbetsmarknaden. Därför ska vi i detta avsnitt fokusera på varslen – antalet varsel, typ av varsel och vilka som varslar mest.

Metod

Källmaterial

Enligt lag (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet, 45 § är ”arbetsgivarorganisation, arbetsgivare eller arbetstagarorganisation som avser att vidta en stridsåtgärd eller att utvidga en pågående stridsåtgärd” skyldiga att ”skriftligen varsla motparten och Medlingsinstitutet minst sju arbetsdagar i förväg.”

Källmaterialet som granskas i denna rapport är dessa varsel så som de anmälts till Medlingsinstitutet. Granskningen fokuserar på varsel om konfliktåtgärder i konflikter mellan kollektivavtalsparter och andra konfliktåtgärder mot arbetsgivare. Varsel i konflikter om tecknande av kollektivavtal med arbetsgivare som är oorganiserade omfattas inte av denna granskning.

Varsel i både primärkonflikter och sekundärkonflikter granskas. Med primärkonflikt avses en konflikt mellan två parter som förhandlar om kollektivavtal och är oeniga om innehållet. Man säger ofta att det är den ”egentliga konflikten”. Sekundärkonflikt är när någon av parterna i primärkonflikten får stöd genom varsel om stridsåtgärder av andra fackförbund eller arbetsgivarorganisationer. Varsel i sekundärkonflikter – så kallade sympatiåtgärder – kan komma från både kollektivavtalsparter och från andra. Ibland förekommer det exempelvis att Syndikalisterna, SAC, varslar om sympatiåtgärd.

Källmaterialet har hämtats från MI:s diarium.

Tidsperiod

Den period som granskats är 2011, 2012, 2013, 2014 och 2015.

Vad räknas som ett varsel?

Varje dokument med ett varsel har dokumenterats enligt följande:

- Varje varseldokument som ställts till en motpart räknas som ett varsel.
- Om ett varseldokument är ställt till flera motparter som alla varslas räknas varje avtalsrelation som ett varsel.
- Om ett varseldokument föreskriver eskalering av konfliktåtgärder eller på annat sätt olika faser i en viss tidsordning räknas varje steg som ett varsel.

Vad har noterats om varje varsel?

Om alla händelser som räknas som ett varsel har följande uppgifter noterats:

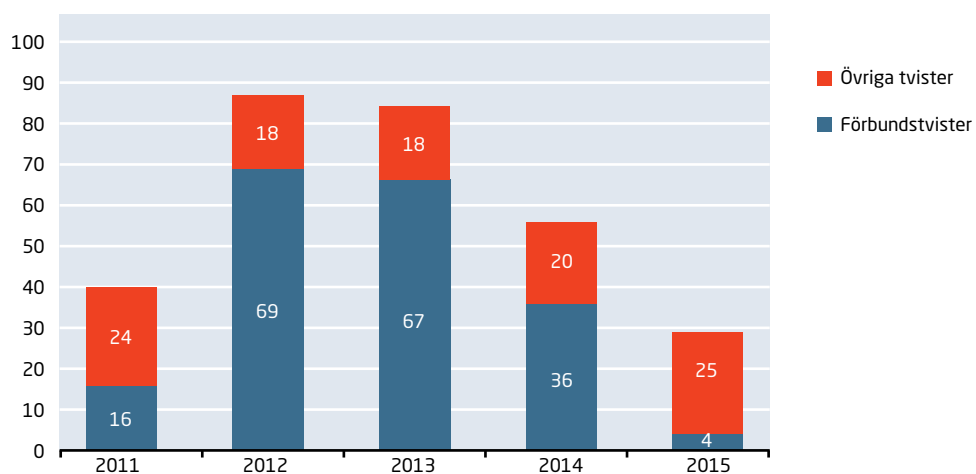
- Varslande – varslets avsändare.
- Motpart – den part som ska utsättas för konfliktåtgärden.
- Avtalsområde – vilket kollektivavtal det gäller.
- Primär eller sekundär – om den varslande är part i den aktuella tvisten eller om varslet handlar om en sympatiåtgärd.
- Sekundärmotpart – den motpart som ska utsättas för konfliktåtgärd utan att vara part i den aktuella tvisten.
- Krav – vad den varslande beskriver som motiv för att varsla om konfliktåtgärd.
- Typ av konfliktåtgärd – exempelvis strejk, lockout eller blockad.
- Datum – när varslet framförts och när konfliktåtgärden ska inledas.
- Värdering – hur omfattande konfliktåtgärden är som varslet handlar om.
- Övrig fritext – om det är någon särskild verksamhet som drabbas, exempelvis om varslet riktas speciellt mot motpartens företrädare.

Alla granskade varsel delas upp i två kategorier. Den första omfattar varsel i tvister angående tecknande av nya kollektivavtal mellan förbund. Den andra kategorin omfattar övriga tvister, exempelvis sympativarsel mot enskilda företag i internationella tvister eller varsel från arbetstagarorganisationer som SAC och Hamnarbetarförbundet som normalt inte tecknar kollektivavtal.

Antal varsel 2011-2015

Under perioden 1 januari 2011 till och med 31 december 2015 förekom det 297 varsel om stridsåtgärder. Se figur 6 nedan. 192 av dessa varsel gällde varsel i tvister mellan kollektivavtalsparter, förbundstvister. 105 gällde övriga tvister. Det är oftast tvister mellan Syndikalisterna, SAC, respektive Svenska Hamnarbetarförbundet och enskilda företag och myndigheter.

Figur 6. Antal varsel i förbundstvister, tvister mellan kollektivavtalsparter, och i övriga tvister med arbetsgivare 2011, 2012, 2013, 2014 och 2015.

Antal varsel ger en annan bild av konfliktnivån på arbetsmarknaden än antalet medlingar. 2013 förekom 25 medlingar att jämföra med 67 varsel i tvister mellan kollektivavtalsparter.

Under 2012 och 2013 slöts många kollektivavtal. Samtidigt var dessa år präglade av många konfliktvarsel. I snitt förekom det fem varsel om stridsåtgärder per månad. Det lades 67 varsel om stridsåtgärder i förbundstvister under 2013.

Antal varsel ger en annan bild av konfliktnivån på arbetsmarknaden än antalet medlingar. Exempelvis var MI engagerat i medling i 25 tvister 2013, varav det förekom varsel om stridsåtgärder i 19 av dessa medlingar. Det förekommer alltså ofta flera varsel inom samma medling. Så var det även 2015, i tvisten mellan SKL/Pacta och Brandmännens Riksförbund. Det kan noteras att industrins förhandlingsavtal, Industriavtalet, innebär att varsel om stridsåtgärder inte får läggas under pågående medling.

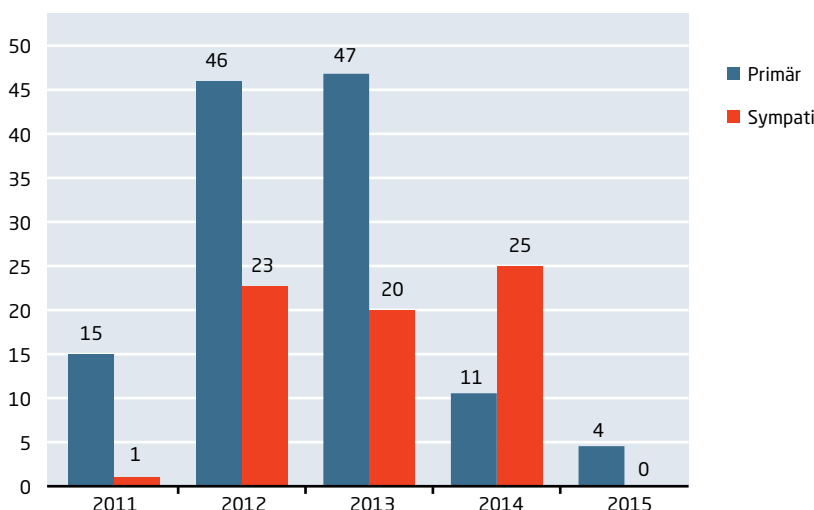
Inom andra avtalsområden förekommer att varsel läggs medan förhandlingarna fortfarande pågår eller innan medlarna har hunnit sätta sig in i uppdraget och fått chansen att lämna ett bud. Det brukar av arbetsgivarna ses som ett missbruk av möjligheten att varsla om stridsåtgärder.

Medlingsinstitutet konstaterar i årsrapporten avseende 2013 att det i regel har varit fackförbund som varit den angripande parten. ”I den mån arbetsgiversidan har varslat, har det i allmänhet varit som svar på facketts åtgärder. Syftet med arbetsgivarnas varsel synes inte ha varit att trappa upp konflikten och utöva kraftfulla påtryckningar på motparten. Det är snarast frågan om åtgärder för att mildra de ekonomiska konsekvenserna av den fackliga organisationens stridsåtgärder”, enligt MI.

Växande andel sympativarsel

En växande andel av varslen under de granskade åren – med undantag för 2015 – har utgjorts av sympativarsel. Under 2014 var det till och med vanligare med sympativarsel än med varsel i primärkonflikter. Hela 25 av 36 varsel kom från fackförbund med gällande avtal angående andra avtalsområden eller från Syndikalisterna.

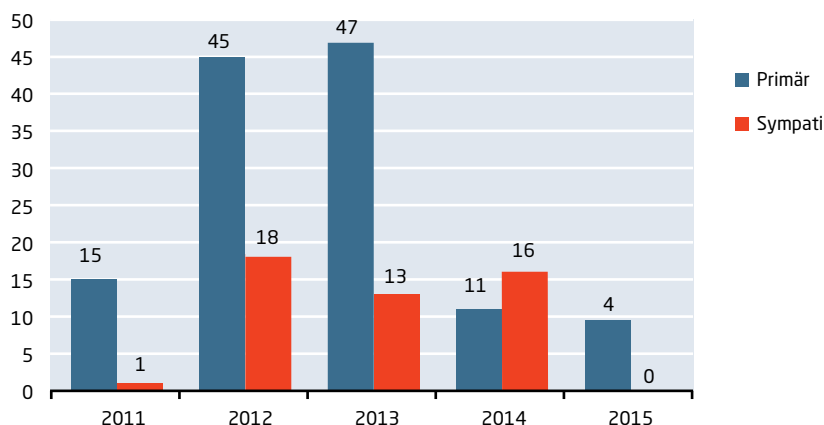
Figur 7. Antal sympativarsel respektive varsel i primärkonflikter vid tvister mellan förbund 2011-2015.

Av de 192 varslen som lades i förbundstvister har en växande andel av varslen under de granskade åren utgjorts av sympativarsel. 2015 var ett i stort sett förhandlingsfritt år.

En viss andel av sympativarslen läggs av SAC, Syndikalisterna, en facklig organisation som inte ingår kollektivavtal. Även när Syndikalisternas och icke-avtalsslutande fackförbunds varsel exkluderas utgör varsel från fackförbund med kollektivavtal den helt dominerande delen av varslen om sympatiåtgärder.

Figur 8. Antal sympativarsel samt varsel i primärkonflikter mellan förbund 2011-2015, exklusive varsel från icke avtalsslutande fackförbund som SAC, Syndikalisterna mellan förbund 2011-2015.

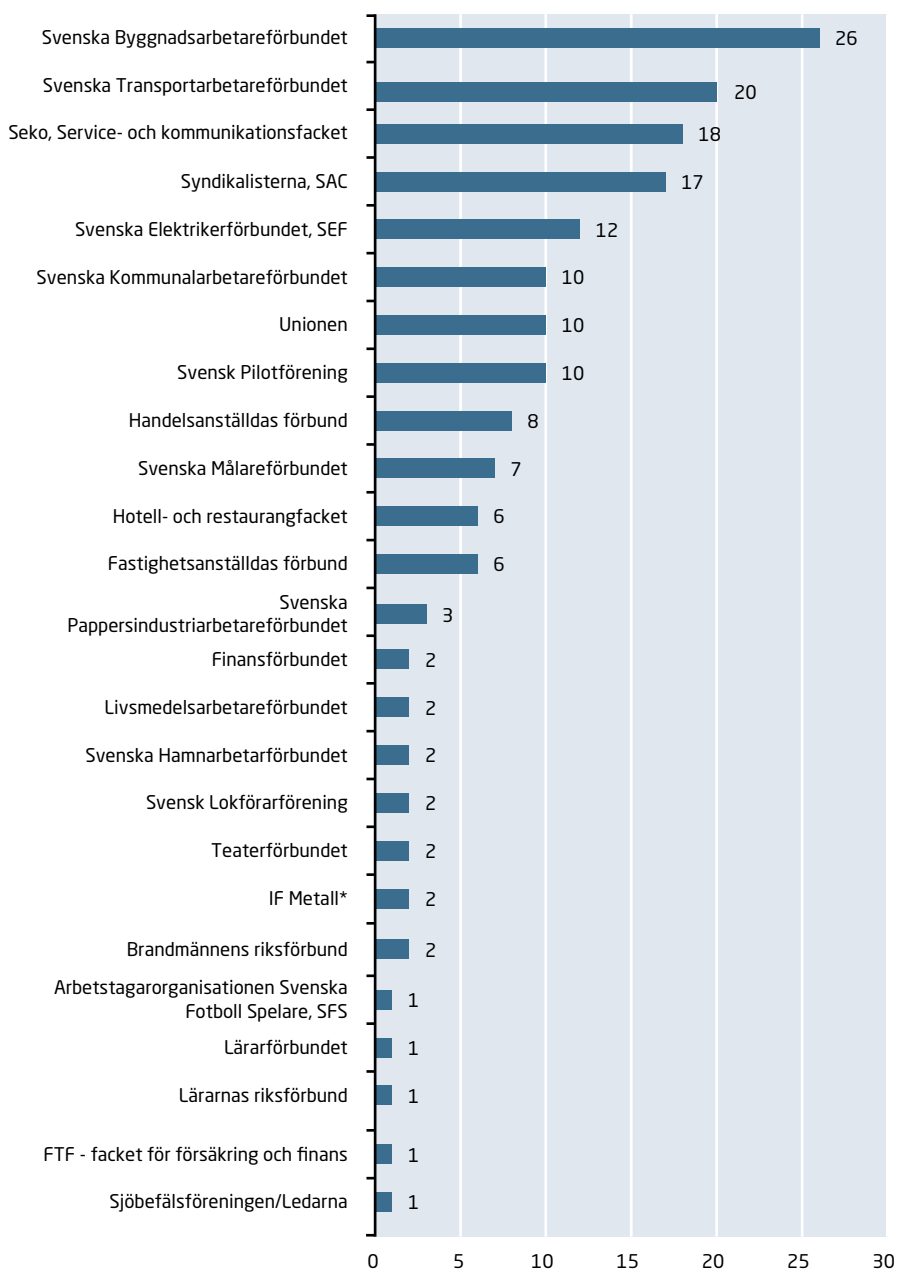
Fackförbunden som varslar mest

De flesta varsel om konfliktåtgärder under den granskade perioden lades av fackförbund. Fler än nio av tio, eller närmare bestämt 276 av 297 varsel, kom från fackliga parter. Av de 192 varsel som lades i tvister mellan avtalsparter kom 172 från fackförbund, se figur 9.

Det är stora skillnader mellan olika fackförbund när det gäller konfliktbenägenhet. Bland fackförbunden med kollektivavtal är Svenska Byggnadsarbetareförbundet (Byggnads), Svenska Transportarbetareförbundet (Transport) och Seko, Service- och kommunikationsfacket, de som flest gånger varslade om stridsåtgärder. Det finns också många fackförbund som inte har varslat om stridsåtgärder under den undersökta perioden.

Det finns betydande skillnader i hur många avtal fackförbunden har med sina arbetsgivarmotparter. Exempelvis har Unionen 76 aktuella kollektivavtal enligt Medlingsinstitutet. När fackförbundens varsel 2011–2015 relateras till antalet avtal förändras därför bilden på nästa sida, främst för att Unionen och Kommunal kommer längre ner i statistiken över mest varslande förbund.

Figur 9. Antal fackliga varsel i tvister mellan avtalsparter 2011 till 2015.

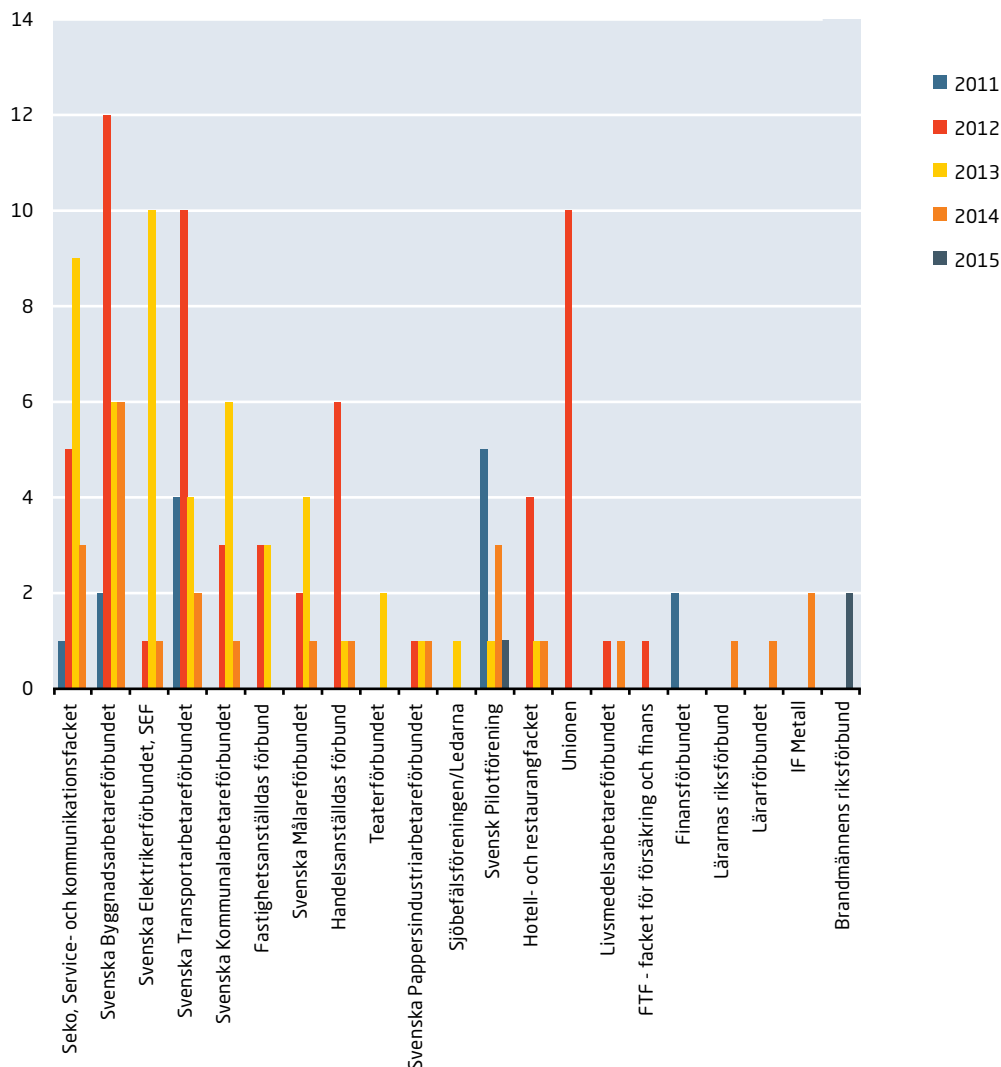

Orsaken till att SAC, Lokförarföreningen och Hamnarbetareförbundet förekommer i denna statistik trots att de inte är avtalsparter är att de har varslat om sympatiåtgärder i samband med tvister mellan avtalsparter.

* IF Metall varslade om sympatistrejck från den 26 juni 2014 angående konflikten inom spårtrafiken. Efter varselinvändning från Almega lades ett nytt varsel från IF Metall om sympatistrejck från den 30 juni som ersatte det tidigare varslat. Vår metod innebär att vi räknar varsel, och eftersom arbetsgivaren fick leva med hotet från det första varslat och sedan från det andra, har vi låtit det stå som två varsel.

Vid en nedbrytning av antalet konfliktvarsel per fackförbund och år under perioden 2011 till 2015 kan det noteras att Byggnads mest varseltäta år var 2012. Då lade det fackförbundet i snitt inte mindre än ett konfliktvarsel per månad, totalt 12 stycken.

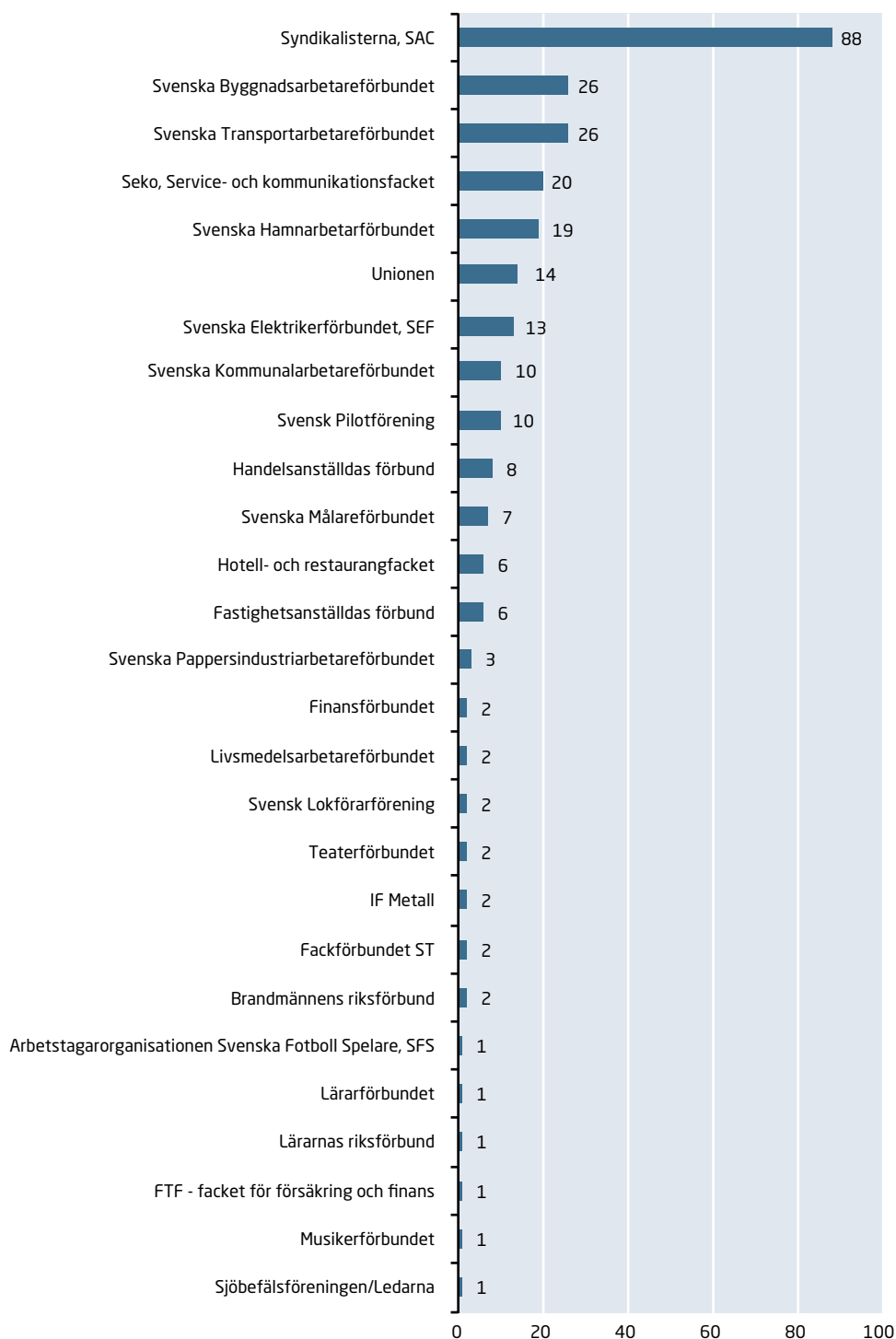
Figur 10. Antal varsel per fackförbund i tvister mellan avtalsparter år 2011 till 2015.

Under 2012 lade Byggnads i snitt ett varsel per månad. Unionen har varslat endast under 2012, i en specifik fråga. I figuren har exkluderats sympativarsel från SAC, Hamnarbetarförbundet och Lokförarföreningen. 150 varsel återstår då.

När även varsel i övriga tvister riktade mot arbetsgivare inkluderas i redovisningen är det Syndikalisterna, SAC, som framstår som mest benägna att varsla om stridsåtgärder. Av totalt 276 varsel anmälde Syndikalisterna hela 88 varsel till Medlingsinstitutet under de granskade åren.

Figur 11. Antal varsel i tvister mellan avtalsparter och vid övriga tvister 2011 till 2015.

Syndikalisterna anmälde hela 88 varsel till Medlingsinstitutet under de granskade åren.

Svenska Byggnadsarbetareförbundets 26 varsel

Av Byggnads 26 varsel om stridsåtgärder lades 12 under 2012. Då var det stridsbesked mot Sveriges Bygginstrumenter (BI) i mars, varsel om sympatistrejk angående Handelsanställdas förbund (Handels) i april och ett flertal strejkvarsel riktade mot VVS Företagen och Plåtslageriernas Riksförbund (PLR) i april och maj.

Figur 12. Byggnads 26 varsel.

2011	2012	2013	2014
• Strejk mot Maskinentreprenörerna 12/4 • Strejk mot Maskinentreprenörerna 19/4	• Strejk mot Bygginstrumenter 7/3 • Strejk mot Bygginstrumenter 14/3 • Sympatistrejk ang. Handels 20/4 • Strejk mot VVS Företagen 25/4 • Strejk mot Plåtslagerierna 25/4 • Strejk mot VVS Företagen 11/5 • Strejk mot Plåtslagerierna 11/5 • Strejk mot VVS Företagen 16/5 • Strejk mot Plåtslagerierna 16/5 • Strejk mot VVS Företagen 22/5 • Strejk mot Plåtslagerierna 22/5 • Strejk mot Plåtslagerierna 24/5	• Strejk mot Bygginstrumenter 12/3 • Strejk mot Bygginstrumenter 19/3 • Strejk mot Bygginstrumenter 20/3 • Strejk mot Maskinentreprenörerna 28/5 • Sympatistrejk angående Fastighets 18/6 • Sympatistrejk angående Seko 27/6	• Strejk mot Bygginstrumenter 1/4 • Strejk mot Bygginstrumenter 8/4 • Strejk mot Bygginstrumenter 15/4 • Sympatistrejk mot VVS Företagen angående spårtrafiken 18/6 • Sympatistrejk mot Sveriges Bygginstrumenter angående spårtrafiken 18/6 • Sympatistrejk mot Plåtslageriernas riksförbund angående spårtrafiken 18/6

Byggvarsel orsakade förlorade jobb

I avtalsförhandlingarna i maj 2012 krävde fackförbundet Byggnads bland annat kortare arbetstid för plåtslagare och VVS-montörer. När Byggnads inte fick gehör från arbetsgivarna i PLR och VVS Företagen lade fackförbundet omfattande varsel i flera steg och på flera olika orter i landet. Redan på varselstadiet drabbades flera företag av minskad nyförsäljning och att projekt i stället gick till företag som inte skulle hotas av konflikten.

När strejken sedan blev ett faktum omfattades som mest 4 500 personer inom fem avtalsområden av strejk, en av de mest omfattande under 2000-talet. För plåtslagerierna som berördes orsakade strejken direkt förlorad försäljning och uppdrag som inte kom tillbaka efter att tiden med varsel och konflikt var över. Byggnads kostnader för konfliktsättning uppgavs till 32,5 miljoner kronor. PLR hade kostnader på nära 10 miljoner kronor och VVS Företagen cirka 90 miljoner kronor. Sveriges Bygginstrumenter - som hade avtal om arbetsfred med Byggnads - drabbades indirekt genom produktionsfördröjningar och stilleståndskostnader som uppgick till närmare 500 miljoner kronor.

Drygt två år efter att konflikten avslutats erfar plåtslagerier och VVS-företag fortfarande ett förlorat förtroende hos vissa kunder.

Transports 26 varsel

Även vad gäller Transport var det 2012 som förbundet lade flest varsel – tio stycken. Dessa var riktade mot Almega Säkerhetsföretagen, mot flygbranschen samt mot Sveriges Hamnar. Två gånger gällde varslen helt andra avtalsområden än Transports egna – det rörde varsel om sympatistrejk angående Hotell- och restaurangfacket (HRF) samt angående Handelsanställdas förbund. Under 2014 förekom det också två sympati-varsel från Transport där primärkonflikten inte rörde en förbundsförhandling. 2015 lade Transport fyra varsel som alla gällde sympatiåtgärder i internationella tvister.

Figur 13. Transports 26 varsel.

2011	2012	2013	2014	2015
•Blockad mot Flygbranschen 18/3 •Blockad mot Biltrafiken, renhållning 11/5 •Blockad mot Biltrafiken, taxitelefoner 9/6 •Blockad mot Motorbranschen, gummiverkstäder 28/9	•Sympatistrejk mot flygbranschen 10/3 •Sympatistrejk med Handels 21/4 •Blockad mot Säkerhetsföretag 24/4 •Strejk mot Almega Säkerhetsföretag 25/4 •Strejk mot Almega Säkerhetsföretag 26/4 •Strejk mot Almega Säkerhetsföretag 27/4 •Strejk mot Almega Säkerhetsföretag 30/4 •Strejk mot Almega Säkerhetsföretag 2/5 •Sympatistrejk ang. Hotell o Restaurang 19/6 •Blockad mot Sveriges Hamnar 27/9	•Strejk mot Biltrafiken 15/4 •Blockad mot Biltrafiken 15/4 •Blockad mot Säkerhetsföretag 15/4 •Strejk mot Säkerhetsföretag 29/4	•Sympatiblockad mot Sv Hamnar 20/4 •Sympatistrejk mot Almega Säkerhetsföretag angående spårtrafiken 17/6 •Sympatistrejk mot Sveriges hamnar angående fartyg 14/10 •Sympatistrejk mot Almega angående värde transporter 24/11	•Sympatiblockad mot enskilt företag i Flygbranschen 8/7 •Sympatiblockad mot enskilt företag i Petroleumbranschen 8/7 •Sympatiblockad mot enskilt företag i Sveriges hamnar 27/8 •Sympatiblockad mot enskilt företag i Sveriges hamnar 27/11

Flygresenärer riskerade stoppas av strejkvarsel mot säkerhetskontroller

Säkerhetskontrollerna på flygplatser är mycket känsliga för störningar. Frånvaro av personal i säkerhetskontrollerna kan snabbt stänga en hel flygplats och orsaka problem för tusentals resenärer världen över. När Transportarbetareförbundet förhandlade om ett nytt avtal med Almega Säkerhetsföretagen 2012 lade fackförbundet varsel om bland annat strejk inom säkerhetskontrollerna på flygplatserna Arlanda, Bromma och Sturup. Transport beskrev åtgärderna som en "fyrstegsraket". Transport utvidgade dessutom konflikten med nya varsel under pågående medling. Som jämförelse kan nämnas att en sådan åtgärd inte är tillåten för parter inom Industriavtalet.

Almega Tjänsteförbunden beskrev varslen som förödande. När passagerare får kännedom om risken för strejk väljer många att boka om till ett annat transportmedel eller en annan flygplats. Varsel om strejk för säkerhetskontrollanter är därför mycket påfrestande för flyg- och resebolagen redan innan en eventuell strejk bryter ut. En utbruten konflikt är svår att bära på grund av de stora förtroendeförlusterna för transportslaget.

Sekos 20 varsel

Seko har lagt 20 varsel under den granskade perioden. Flest kom 2013 – av det årets nio konfliktvarsel var det sex som riktades mot olika avtalsområden inom Almega. Sekos två varsel 2015 gällde sympatiåtgärder i internationella tvister.

Figur 14. Sekos 20 varsel.

2011	2012	2013	2014	2015
• Sympatistrejkt ang. Byggnads 19/4	• Sympatistrejkt mot Arbetsgivarverket 23/4 • Sympatistrejkt mot byggindustrin 23/4 • Strejkt mot Almega IT&Telekom 25/4 • Blockad mot Almega Skärgårdstrafiken 22/10 • Strejkt mot Almega Skärgårdstrafiken 22/10	• Blockad mot KFS, kommunbolag 21/5 • Sympatistrejkt ang. Byggnads 28/5 • Sympatistrejkt mot Pacta 18/6 • Övertidsblockad mot Almega Telekom 19/6 • Strejkt mot Almega Tjänsteförbunden 20/6 • Strejkt mot Almega Spårtrafikföretagen 20/6 • Strejkt mot Almega Tjänsteförbunden 18/9 • Strejkt mot Almega Skärgårdstrafiken 4/11 • Upptrappad strejkt mot Almega Skärgårdstrafiken 4/11	• Strejkt mot Almega Spårtrafik 20/5 • Strejkt mot Almega Spårtrafik 10/6 • Strejkt mot Almega Spårtrafik 17/6	• Sympatiblockad mot enskilt företag 7/7 • Sympatiblockad mot enskilt företag 27/8

Tågtvist hotade stänga Göteborgs Hamn

Sveriges hamnar är viktiga portar gentemot omvärlden. Svensk ekonomi är beroende av export och import, och på så sätt av flöden av gods och passagerare genom hamnarna. Om inte hamnarna fungerar kan det snabbt få mycket omfattande konsekvenser för svenska företag i form av förlorad försäljning. I förlängningen leder det till förlorade jobb.

Twisten om villkoren för tågvärdar på Veolias Öresundståg eskalerade våren 2014 över landet och till andra branscher genom många sympativarser. I juni trappade Seko upp konflikten genom ett varsel om sympatiåtgärd med den egna organisationen där fackförbundet tog ut sina medlemmar i Göteborgs Hamn, cirka 70 personer, i strejkt. 30 procent av Sveriges utrikeshandel passerar genom hamnen. Redan på varselstadiet tvingades många leverantörer planera för alternativa transportlösningar.

Strejken skulle ha inneburit att all järnvägsburen godstrafik till och från Göteborg inklusive Göteborgs Hamn och omkringliggande terminalorter avstannade helt. Det lades 21 sympativarser under tågstrejken men arbetsgivarsidan Almega beskrev varslat i Göteborgs Hamn som det allvarligaste. Att i en konflikt som handlade om tågvärdars villkor påtvingas ansvaret för att Sveriges industri stannar och att arbetstillfällen kanske för gott försvinner från Sverige till konkurrerande länder och företag innebar en mycket stor press på arbetsgivarparten.

Skada av varsel

Ett varsel har alltid skadeverkningar då en hotande arbetsmarknadskonflikt skapar osäkerhet bland kunder om ett företags leveransförmåga. Ett varsel om konfliktåtgärder kan emellertid ha mer eller mindre stora direkta skadeverkningar.

Exempelvis kan ett varsel om en blockad mot nyanställningar för en processindustri utan aktuella rekryteringsbehov antas ha måttliga skadeverkningar under tiden innan det att stridsåtgärden träder i kraft. Å andra sidan kan ett varsel om strejk mot ett flygbolag eller ett rederi leda till att biljettförsäljningen upphör omedelbart – ett sådant besked medför stora skadeverkningar redan innan stridsåtgärden trätt i kraft.

Andra skador av ett varsel kan vara att förtroendet rubbas mellan ledning, fack och anställda. Att en strejk är över innebär inte att verksamheten i samma stund återgår till läget innan konflikten bröt ut.

Medlingsinstitutet konstaterar i årsrapporten avseende 2015 att ”I vissa fall kan ett offentliggjort varsel få samma ekonomiska effekt som en verkställd stridsåtgärd”. Som exempel nämns just ”varsel om arbetsnedläggelse inom flyget och sjöfarten, där avbeställningar och ombokningar regelmässigt sker så snart varslet har blivit känt”.

MI skriver vidare i årsrapporten för 2015 att det är svårt ”om ens möjligt, att i ekonomiska termer objektivt uppskatta verkningarna – på företagsnivå eller branschnivå – av ett varsel”. Myndigheten har tidigare konstaterat att det har saknats undersökningar av effekter av varsel om stridsåtgärder som strejk, övertidsblockad eller blockad mot nyanställning. Mot den bakgrunden har MI efterfrågat sådana analyser. ”Det borde ligga i arbetsgivarorganisationernas intresse att genom kontakter med de berörda medlemsföretagen redovisa effekterna av varslade stridsåtgärder”, skrev MI i årsrapporten som gavs ut 2014. I årsrapporten för 2015 noterar MI att Svenskt Näringsliv har presenterat bedömningar av skadeverkningar av varsel, första gången i den förra upplagan av denna rapport.

Metod för värdering av varsels skadeverkningar

I denna granskning har alla varsel värderats i en tregradig skala angående den direkta effekten av själva varslet, skador som uppstår under varseltiden innan stridsåtgärden eventuellt bryter ut.

Värderingen av skadeverkningarna grundas på hur konflikthoten beskrivs i varsel-dokumentet och på bedömningar av förbunds företrädare inom arbetsgivarnas organisationer.

Nivån på skadeverkningar av varsel bedöms enligt definitionerna på nästa sida.

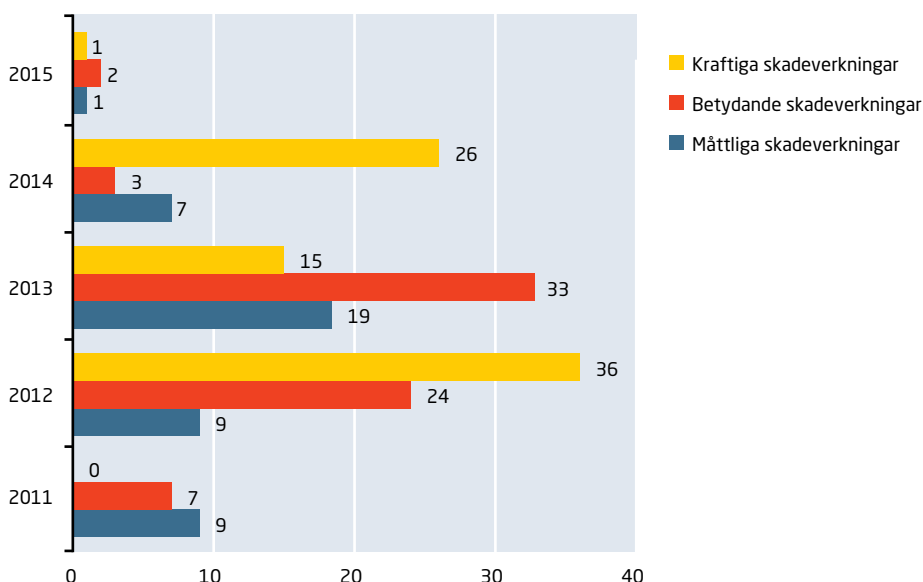
- 1. Måttliga skadeverkningar:** Ett varsel har alltid skadeverkningar då en hotande arbetsmarknadskonflikt *skapar osäkerhet* bland kunder om ett företags leveransförmåga. Till måttliga skadeverkningar räknas varsel som på kort sikt, under varseltiden, inte leder till direkta verksamhetsinskränkningar, inte leder till direkta kostnader och inte leder till direkt risk för hinder att fullfölja avtal med kunder under varseltiden. Följande typer av varsel hör till måttliga skadeverkningar:
 - a. Varsel om nyanställningsblockad i verksamhet som inte har nyanställningsbehov.
 - b. Varsel om övertidsblockad i verksamhet som inte är beroende av övertidsarbete.
- 2. Betydande skadeverkningar:** Under varseltiden förekommer det att företag har *kostnader* för att anpassa verksamheten inför risken att konfliktåtgärden träder i kraft. Det kan ske samtidigt som det inte finns någon omedelbar oförmåga att fullfölja avtal med kunder under varseltiden, varför varsel i denna kategori inte leder till förlorad konkurrenskraft eller att kunder väljer bort det varseldrabbade företaget. Följande typer av varsel hör till denna kategori av betydande skadeverkningar:
 - a. Varsel om strejk, blockad eller annan stridsåtgärd som leder till kostnader för berörda företag under varseltiden, men som inte leder till ändrade kundbeteenden och som inte äventyrar förmågan att fullfölja avtal med kunder under varseltiden.
- 3. Kraftiga skadeverkningar:** Varsel som leder till *förlorade intäkter*, förlorad konkurrenskraft och eller äventyrad förmåga att fullfölja avtal med kunder redan under varseltiden hör till kategorin kraftiga skadeverkningar. Till denna kategori hör varsel som leder till att kunder väljer bort drabbade företag redan under varseltiden. Hit hör också varsel som inskränker företags möjlighet att fullfölja kundavtal på grund av att förberedelser krävs inför utbruten konflikt. Till kategorin kraftiga skadeverkningar hör även varsel som orsakar sänkt konkurrenskraft genom att skapa osäkerhet kring ett företags generella leveransförmåga till följd av osäkerheten kring arbetsmarknadskonflikter. Följande typer av varsel hör till denna kategori kraftiga skadeverkningar:
 - a. Varsel om strejk, blockad eller annan konfliktåtgärd som leder till förändrade beteenden hos kunder redan under varseltiden.
 - b. Varsel om strejk, blockad eller annan konfliktåtgärd som kräver förberedelser inför utbruten konflikt som leder till minskad förmåga att fullfölja avtal med kunder.
 - c. Varsel om strejk, blockad eller annan konfliktåtgärd som leder till osäkerhet bland kunder om den generella konfliktnivån och därmed sammanhängande risk för leveransosäkerhet.

Det är ofta flera olika företag som drabbas av skadeverkningar av ett varsel. Vid sympatiåtgärder är syftet normalt att slå mot andra företag än de som varslas, ofta mot de varslandes kunder. Vid värderingen av skadeverkningar har ambitionen varit att fånga skadeverkningarna hos såväl de varslade företagen som andra företag som berörs av konflikthotet.

Skadeverkningar av varsel

Av de 67 varsel under 2013 som redovisades på sidan 10 i denna rapport var det enligt denna klassificering 19 varsel som hade måttliga skadeverkningar. 33 varsel hade betydande skadeverkningar. 15 varsel hade kraftiga skadeverkningar, alltså tillhörande den kategori varsel som värderats som de mest skadliga.

Figur 15. Värdering av den direkta skadan av varsel i förbundstvister 2011 till 2015.

Att så många av varslen har betydande eller kraftiga skadeverkningar kan förklara att konflikterna snabbt avslutas och leder till avtal – och inte sätter spår i statistiken över förlorade arbetsdagar.

Ett varsel som lades under 2015 fick särskilt kraftiga skadeverkningar. Svenska Pilotföreningen varslade SAS och Svenska Flygbranschen den 7 maj om strejk från den 21 maj. Parterna enades om ett avtal innan konfliktåtgärderna bröt ut, men SAS drabbades ändå av förlorad försäljning och drygt 100 inställda avgångar.

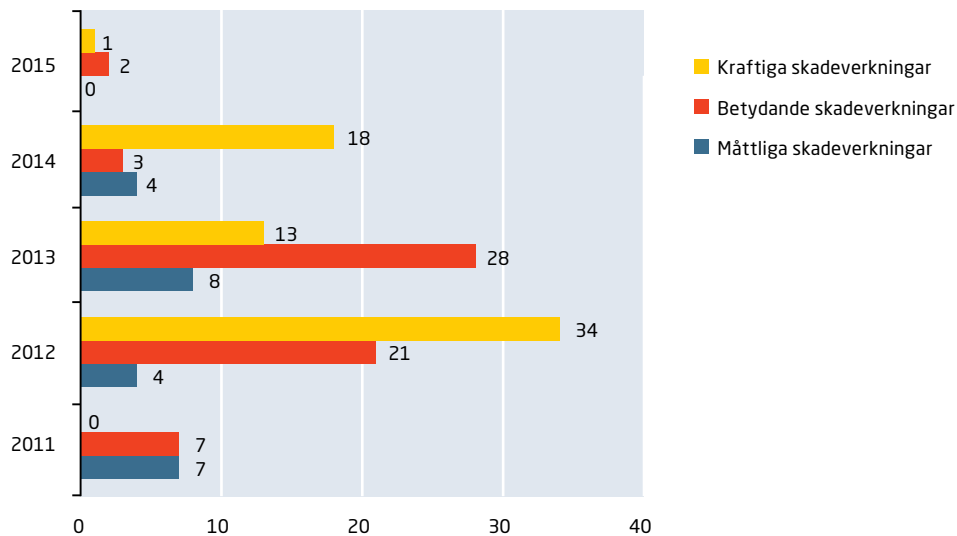
Under 2014 lades 36 varsel i förbundstvister. Så många som 26 bedöms ha medfört kraftiga skadeverkningar. Det kan förklara att konflikterna avslutas snabbt och avtal sluts. Frågan är dock om avtalsinnehållet är balanserat.

Skadeverkningarna av sympativarsel från Syndikalisterna och andra fackförbund som inte sluter kollektivavtal kan vara svåra att bedöma då det inte framkommer av varseldokumenterna hur många medlemmar som berörs av de hotande konfliktåtgärderna. I figur 16 har varsel från SAC uteslutits.

Därtill har de 20 varsel – samtliga med måttliga skadeverkningar – som arbetsgivarparter har lagt under de undersökta åren tagits bort. Det återstår då 150 varsel.

Kvar står bilden på nästa sida av frekvent förekommande fackliga varsel om stridsåtgärder med olika grad av skadeverkningar i tvister mellan kollektivavtalsparter.

Figur 16. Värdering av den direkta skadan av fackliga varsel i tvister mellan avtalsparter 2011 till 2015. Exklusive varsel från fackförbund som inte tecknar kollektivavtal, som SAC, Syndikalisterna.

Strejkvarsel mot lager skadar direkt

En konflikt mot lagerverksamhet får väldigt snabbt konsekvenser. Redan på varselstadiet måste lagerverksamheter förbereda sig för vad en strejk kommer att innebära för det egna företaget, för leverantörer, för kunder och hur man ska hantera varor som inte kommer eller som inte hämtas.

Efter utdragna förhandlingar i juni 2012 varslade Handelsanställdas förbund om strejk inom tre kollektivavtal. Motparten var Almega och samtliga de tre avtalsområdena rörde olika typer av lager och distribution. Konflikten handlade om Handels krav på att införa regelverk i kollektivavtalet för att begränsa arbetsgivarens möjligheter att anlita bemanningsföretag och inhyrd personal. Handelsanställdas förbund lade ett omfattande varsel där en stor del av avtalsområdets personal skulle strejka.

Bland annat riktades ett varsel mot den största läkemedelsdistributören i landet. En strejk där hade omgående fått stora konsekvenser för landets apotek. Företagen som anlidade nämnda lagerverksamheter skulle ha blivit direkt drabbade av varslet och blev tvungna att söka efter nya lösningar. Det kunde bland annat handla om att byta leverantör. Det blev ingen utlöst konflikt men varslet orsakade skador genom oro bland personal, i kundkontakter och genom konfliktförberedelser.

Källor

Medlingsinstitutets diarium över varsel 2011–2015
Medlingsinstitutets årsrapporter 2007–2015

www.svensktnaringsliv.se

Storgatan 19, 114 82 Stockholm

Telefon 08-553 430 00